

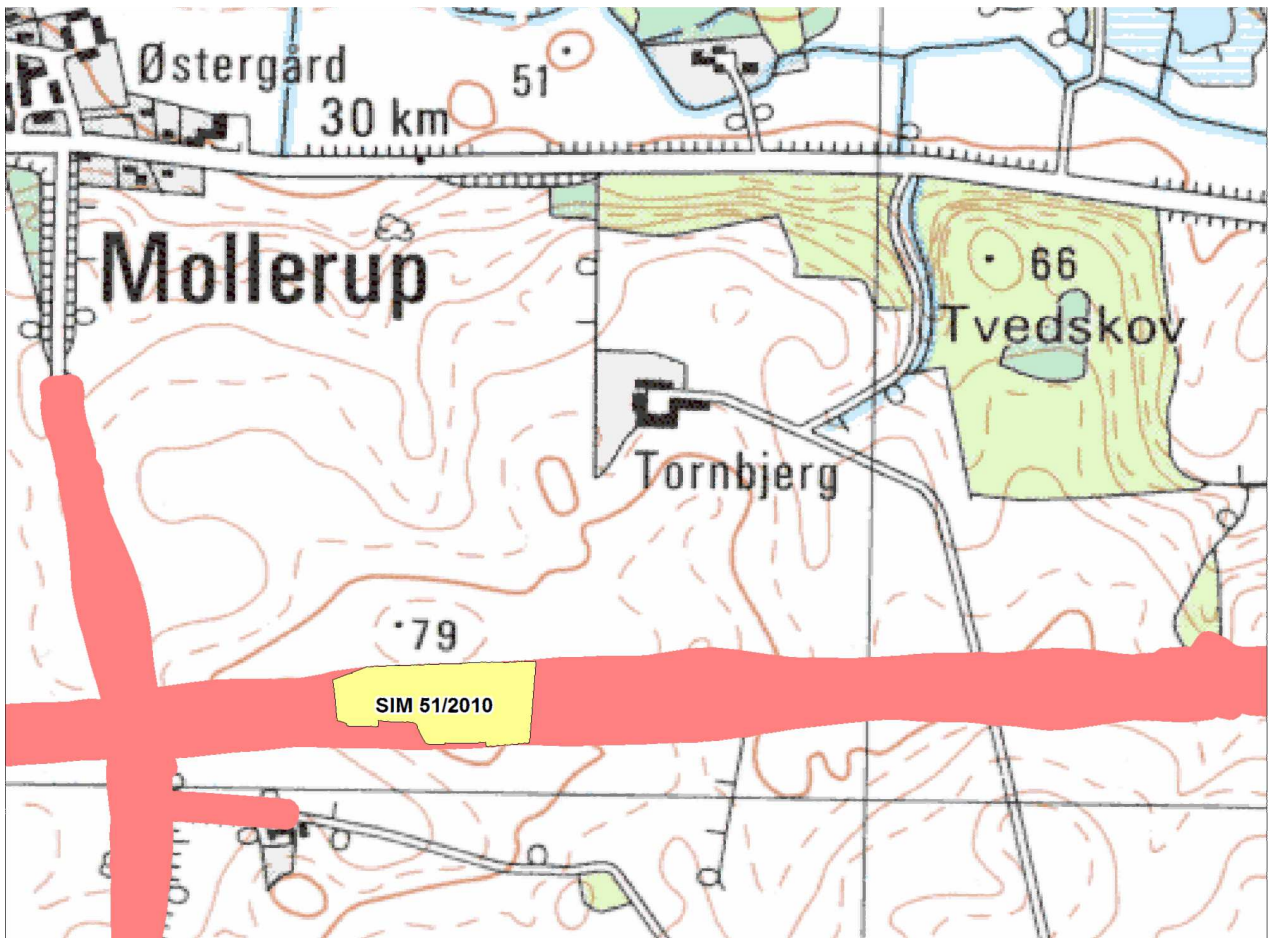

Kulturhistorisk rapport for udgravningen Højlund I ved Mollerup

Journalnummer: SIM 51/2010
Sted: Højlund I
SB Stednummer: 160105-273

Matr. nr.: 2f og 9m
Ejerlav: Mollerup By, Linå
Sogn: Linå
Herred: Gjern
Gl. Amt: Skanderborg

KUAS j.nr.: 2010-7.24.02/SIM-0026

På ovenstående kort er udgravningen fremhævet med gult, og motorvejstraceet i Silkeborg Kulturhistoriske Museums ansvarsområde med rødt (baggrundskort: KMS' 4cm kort).

Resume: På lokaliteten blev der dokumenteret en serie af 13-14 til dels meget velbevarede enkeltgårde, svarende til 5-6 familieenheder, placerede tæt op ad drænende lavninger. Hustyperne og keramikmaterialet daterer bebyggelsen til førromersk jernalders per. I - II, d.v.s. omkring 500 – 150 f. Kr. Gårdene har været omkransede af snævre hegn, som der var flere bevarede eksempler på i undersøgelsesområdet. Kulturlaget, hvori flere huse kunne ses, formodes at fortsætte nord for arealerne.

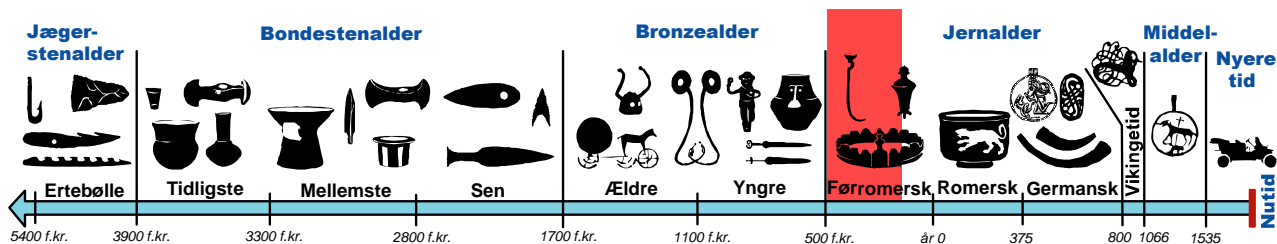
Kaj F. Rasmussen
Kaj F. Rasmussen

Indholdsfortegnelse

Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens resultater	3
Topografi	6
Fortidsmindelandskabet.....	6
Udgravningsdata.....	6
Metode	6
Fremtidigt arbejde.....	7
Kortbilag	8

Tidslinie med identificerede perioder. Jernalderbebyggelsens funktionstid er markeret med rødt.

Indledning

Sagen er opstået i forbindelse med anlæggelsen af motorvejen mellem Funder og Låsby. En forundersøgelse påviste, at der på stedet fandtes væsentlige, skjulte fortidsminder, som skulle undersøges nærmere inden anlægsarbejdet kunne påbegyndes.

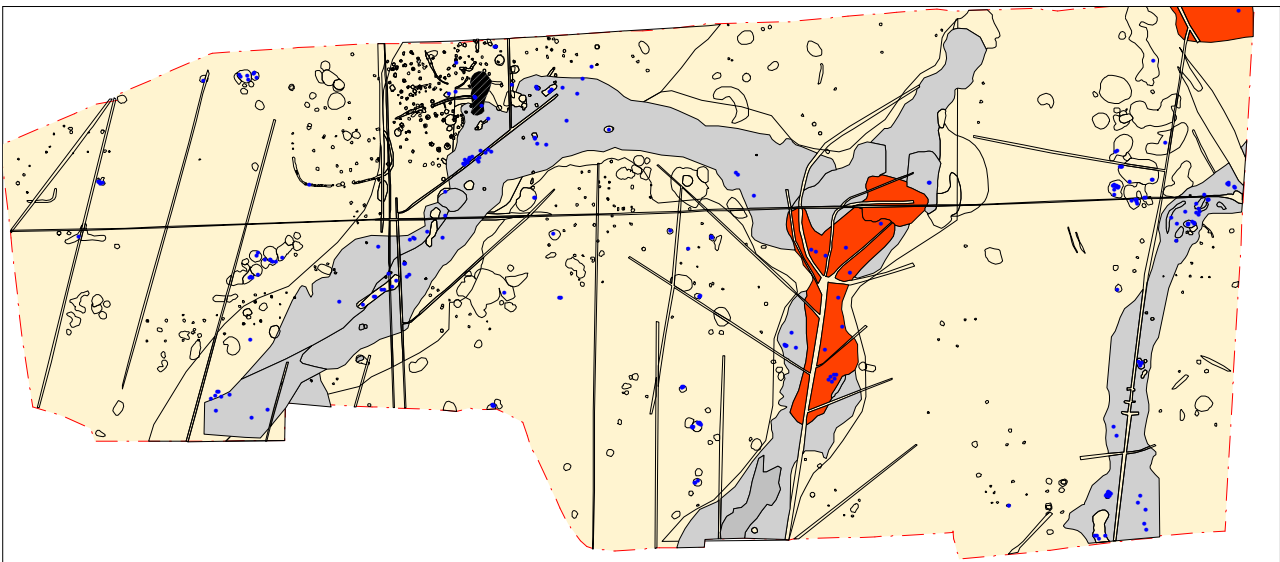
Udgifterne til undersøgelse af arealet på matriklerne 2f og 9m i ejerlavet Mollerup By, Linå, påhviler ifølge museumsloven §26 stk. 2 og §27 stk. 4 bygherre, som i dette tilfælde er Vejdirektoratet, Thomas Helstedes Vej 11, 8660 Skanderborg. Vejdirektoratets sagsansvarlige for den aktuelle strækning er Kirsten Friis-Christensen.

Al korrespondance er ført mellem museumsinspektør Peter Mohr Christensen, Silkeborg Kulturhistoriske Museum og Kirsten Friis-Christensen. Desuden har der været en dynamisk kontakt mellem gravningsleder og lodsejerne. Udgravningsarbejdet er udført på baggrund af frivillige aftaler som Vejdirektoratet har indgået med lodsejerne Kjeld Huusmann, Linåvej 84, 8600 Silkeborg og Henry Bech, Mollerupvej 26, 8600 Silkeborg.

Kjeld Huusmann og Henry Bech takkes for godt samarbejde og stor velvillighed, på trods af de gener som de arkæologiske undersøgelser har medført.

Undersøgelsens resultater

De fleste strukturer og fund er knyttet til de steder, hvor kulturlaget er bedst bevaret. Dette skyldes formodentligt, at der allerede på bopladsens tid var opbygget et relativt tykt lag med udvasket overjord. Denne stammer fra bakketoppen, og at dømme ud fra det faktum, at der selv i bundlagene af det store kulturlag, hvor stolperne fra de allerbedst bevarede huse går igennem, er fundet keramik, må der ligge bebyggelse op over hele bakketoppen.

Kort over de dokumenterede bebyggelsesspor (sorte prikker) fund (blå prikker) og vådområder (gråt og orange udfyldt).

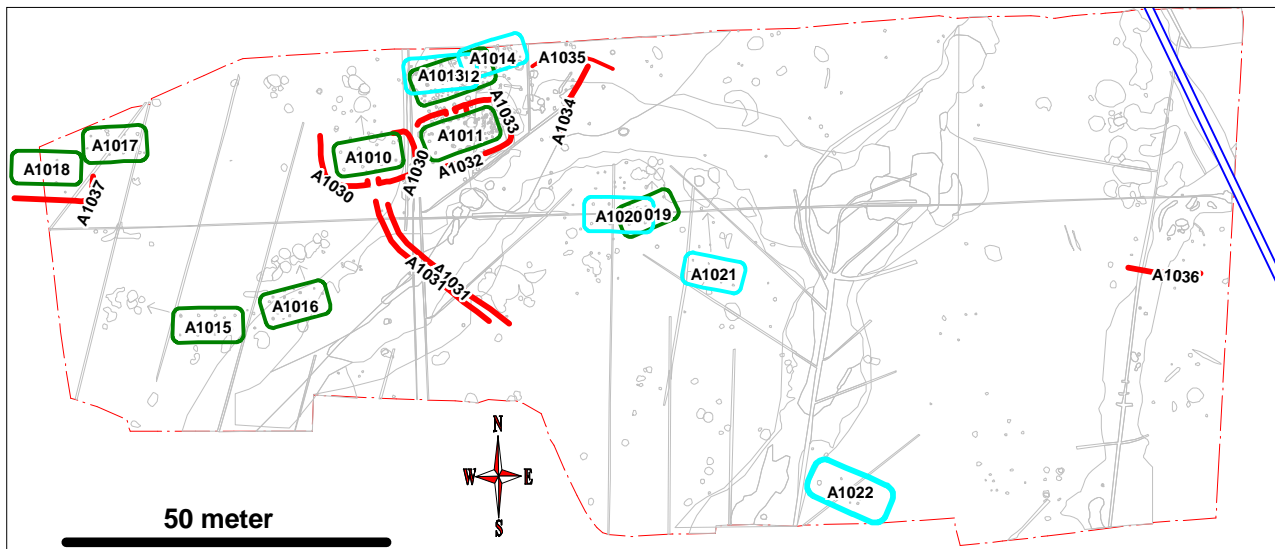
Det er sandsynligvis rydningen og dyrkningen af området, der har været direkte skyld i erosionen på stedet, således at den her dokumenterede bebyggelse er bygget oven på det gamle kulturlag. Noget tilsvarende sker sidenhen med de raviner som går gennem bopladsområdet. Konklusionen på ovenstående overvejelser er, at vi kun har dokumenteret den sydlige del af bebyggelsen, og at resten

af bebyggelsen strækker sig op ad bakken og kronologisk bagud i tid, således at den ældste bebyggelse må være at finde omkring toppen, hvis den da ikke er helt bortpløjet i dag.

Husene

Der er identificeret 13 husstrukturer. Heraf er 8 af en konstruktion og orientering der sandsynliggør, at de er samtidige med de velbevarede, hegnede huse. Disse huse er fremhævede med mørk grøn kantsignatur, og det må formodes, at alle disse huse har været af samme type. Dette underbygges af, at mange af husene kan tilknyttes grubekomplekser som ligger tæt op ad bygningerne. Undtagelsen er husene på kulturlaget, hvor leret antagelig har ligget for dybt til at kunne udnyttes, og de yderligt liggende huse i vest, hvor vi nok bare ikke har gruberne indenfor undersøgelsesområdet. Til husene på kulturlaget formoder vi, at man har hentet ler i det ret store kompleks af lertagningsgruber A706 syd for bygningerne, hvor risvejen A1031 krydser vådområdet.

Risvej: en simpel måde at krydse et vådområde er at nedramme pæle i to parallelle rækker, og så stakke smågrenene ned imellem disse pælerækker. Herved går man tørskoet over, uden at der lukkes helt af for gennemstrømningen.

Ovenstående kort viser husenes placering i forhold til hinanden og til landskabet. Gruberne, der hører til husene, er indikeret med en grå pil fra hus til gruber. Yderst til højre er en sløjffet vej fremhævet med blåt.

Husene A1010 og A1011, som er tæt omkransede af hver deres hegn, ser ud til at respektere hinandens placering, og vi formoder, at der er tale om samtidige huse. Tilsvarende ligger husene A1015 og A1016 på en måde, så det kan formodes, at der er tale om et lignende par. Husene A1017 og A1018 ligger tæt sammen, men er så nedslidte, at hvis det ikke havde været for en stump hegnsgrøft, ville vi sandsynligvis ikke have tolket huse der. Husene A1010-A1014 er opført på et eksisterende ældre kulturlag, og er dokumenterede i to til tre niveauer, med faldende detaljegrad, jo dybere der er afgravet. Dette understreger, hvor meget vi normalt går glip af på nedpløjede arealer. En af de ting der næsten forsvinder helt i det dybeste niveau er hegnsgrøfterne (se kortbilag 2), som er en vigtig hjælp til tolkningen.

Fælles for de øvrige huse med lys blå signatur, er at de er af en mere varierende orientering, og at de derfor ser ud til at være enkeltliggende gårde. Dette stemmer godt overens med fundene fra de øvrige bopladser vi har undersøgt på traceet længere mod øst, og husene hører antagelig til de tidlige dateringer omkring 500 – 300 f.Kr., ligesom nabopladsen SIM 52/2010 Højlund II. Det fint dekorerede fad x131, som vi fandt i et kulturlag i den østlige del af udgravningen, er fra samme periode.

Dele af et ret ligesidet, og delvist dekoreret lerkar fra A485/A805

Randdele af et dekoreret fad, x131 fra A700/A894

Fundene

Keramikmaterialet omfatter skår og større kardele fra dagligdagens koge- og opbevaringskar fra de perioder vi har iagttaget på stedet. Materialet stammer primært fra de snævert indhegnede gårdbygninger, der har haft flere tilknyttede lertagningsgruber, hvorfra man har skaffet ler til byggeri og til fremstilling af keramik. Det er vigtigt at bemærke, at der er foretaget en aktiv kassation af det omfattende fundmateriale, dels ved kun at tømme den ene halvdel af de snittede anlæg, dels ved at kassere op til 60% af skårene fra anlæg, hvori det skønnedes, at der ikke fandtes komplette kar, således at det især er daterende elementer som rande, hanke o.l., der er hjemtaget til museet.

Det meste af skårmaterialet stammer fra grove og som regel uornamenterede lerkar, men enkelte dekorerede kar er også repræsenteret i materialet. På billedet øverst til venstre ses skår af et lerkar med kort, næsten lodret væg, der er dekoreret med lodrette furer eller kanneleringer. Øverst til højre ses randdele af et dekoreret fad, der er typisk for førromersk jernalders periode I.

Ud over lertagningsgruber med affald, er der også fremkommet flere mindre gruber, heriblandt gruber med ildpåvirkede sten, såkaldte kogegruber eller ”jordovne”. På den østlige side af mosen havde vi endvidere observeret et stærkt nedpløjet lerkar, som var hensat med bunden helt nede på råjord. De 2-3 cm, som var bevaret, indeholdt ingen knoglestumper, så der er sandsynligvis ikke tale om en urne. Dateringen kan der ikke være tvivl om, idét karret var af en meget grov keramik, som vi ofte ser det i førromersk tid i forbindelse med større forrådskar. Det er derfor sandsynligt, at karrets placeringen skal ses i sammenhæng med vådområdet, således at der er tale om et offerkar i kanten af et vådområde.

Under prøvegravningen blev der også fundet enkelte stykker af forarbejdet træ i moseområdet, bl.a. en formodet tøjræl. Der fremkom dog ikke yderligere trægenstande under udgravningen, der samtidig viste, at mosen på dette sted er ret forstyrret af moderne gravning – bl.a. blev der fundet en hestesko i et af de dybereliggende lag. Årsagen til forstyrrelsen er uvis, men nederst i nedgravningerne fandtes en smule fibret tørv, så muligvis er der tale om tørvegrave fra historisk tid. Den udskårne trægenstand kan derfor ikke med sikkerhed relateres til de forhistoriske spor fra de nærliggende jernalderbebyggelser.

Hankekar fundet i kulturlaget A805.

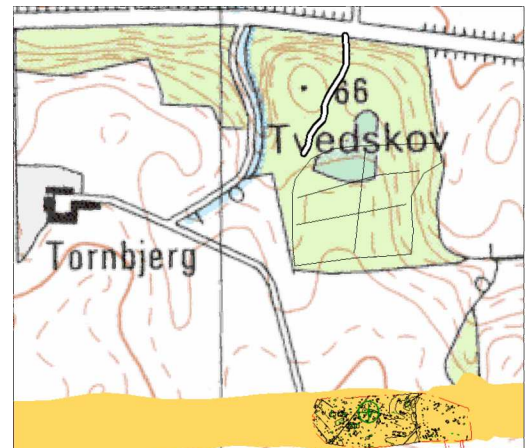
Topografi

Lokaliteten Højlund I ligger i dag i dyrket mark, på en flade der skråner jævnt op mod en højning umiddelbart nord for den registrerede bebyggelse. Det oprindelige landskab har dog set noget anderledes ud, idét dyrkningen gennem årene efterhånden har udjævnet istidslandskabet, der har været præget af småbakker og fugtige lavninger.

Indenfor selve udgravningsarealet er der flere opfyldte erosionskløfter, hvor en lille sø i den østlige trediedel har haft sit skiftende afløb. Det oprindelige afløb skønnes at være direkte imod syd, medens en tilgroning her senere har tvunget vandet på omveje imod vest, før det igen løber mod syd. Denne sidste situation ser ud til at være aktuel på det tidspunkt, man har boet på området, da der her findes bopladsaffald dybt ned i aflejringerne, og der er desuden spor efter en risvej over vandløbet, som dog sandsynligvis har været ret tørt i perioder. De våde områder afspejles i dag af dræningen, som dog er ved at være tilstoppet, og ved prøvegravningen var der derfor ret vådt på stedet.

Fortidsmindelandskabet

Højlund I er en i en serie af lokaliteter, som i Silkeborg Museums journaler går under sagsnumrene SIM 51/2010 til SIM 55/2010. Alle lokaliteter indeholder primært bebyggelse spor fra førromersk jernalder. I Tvedskov er der tidligere registreret en hulvej, som dog sandsynligvis er af nyere dato end de aktuelle lokaliteter. På samme sted er der dog også registreret et marksystem, på lidt over to hektar, som ikke er dateret nærmere end til jernalderen (500 f.Kr. – 1066 e. Kr.). Med de aktuelle udgravninger in mente, virker en mere præcis datering til førromersk jernalder (500 f. Kr. – Kristi fødsel) meget sandsynlig. Markernes størrelse på omkring 90 x 50 meter passer også meget fint ind i den sammenhæng.

Hulvej og marksystemer i Tvedskov.

Udgravningsdata

Sagen er journaliseret på Silkeborg Museum som SIM 51/2010 Højlund I. Sagsansvarlige for bygherre, Vejdirektoratet, Thomas Helsteds Vej 11, 8660 Skanderborg, er Kirsten Friis-Christensen. Ansvarshavende på Silkeborg Museum er Peter Mohr Christensen.

Udgravningen på Højlund I blev påbegyndt den 14/3 2011 og afsluttet i marken den 6/5 2011, med efterfølgende flotering af jordprøver og bearbejdning af digitalt materiale på museet.

Den daglige ledelse er foretaget af Kaj Fredsgaard Rasmussen, assisteret af arkæologerne Peter Bye-Jensen, Kurt Glinborg Overgaard, Kirsten Nellemann Nielsen, Maria Thiemke og Kenneth Nielsen.

Udgravningens resultater er registreret løbende, og foreligger efter endt beretningsarbejde til fremvisning på museet ved anmodning. Materialet består af digitale feltplaner med notater, fysiske snittegninger på folie, digitale fotos samt genstande.

Naturvidenskabelige rapporter og listemateriale eksporterede fra MUD (Museernes Udgravnings Data), foreligger desuden i sagsmappen, og i den digitale sagsmappe.

Metode

Entreprenørarbejdet er foretaget af Leo Rask Andersen, Sorring, med gravemaskine, påmonteret tiltbar rabatskovl. Overjord (dyrkningsjord) og råjord, samt overjordsblandet råjord, er holdt separat, således at de to jordlag i store træk har kunnet genplaceres i korrekt orden, efter vi har gjort

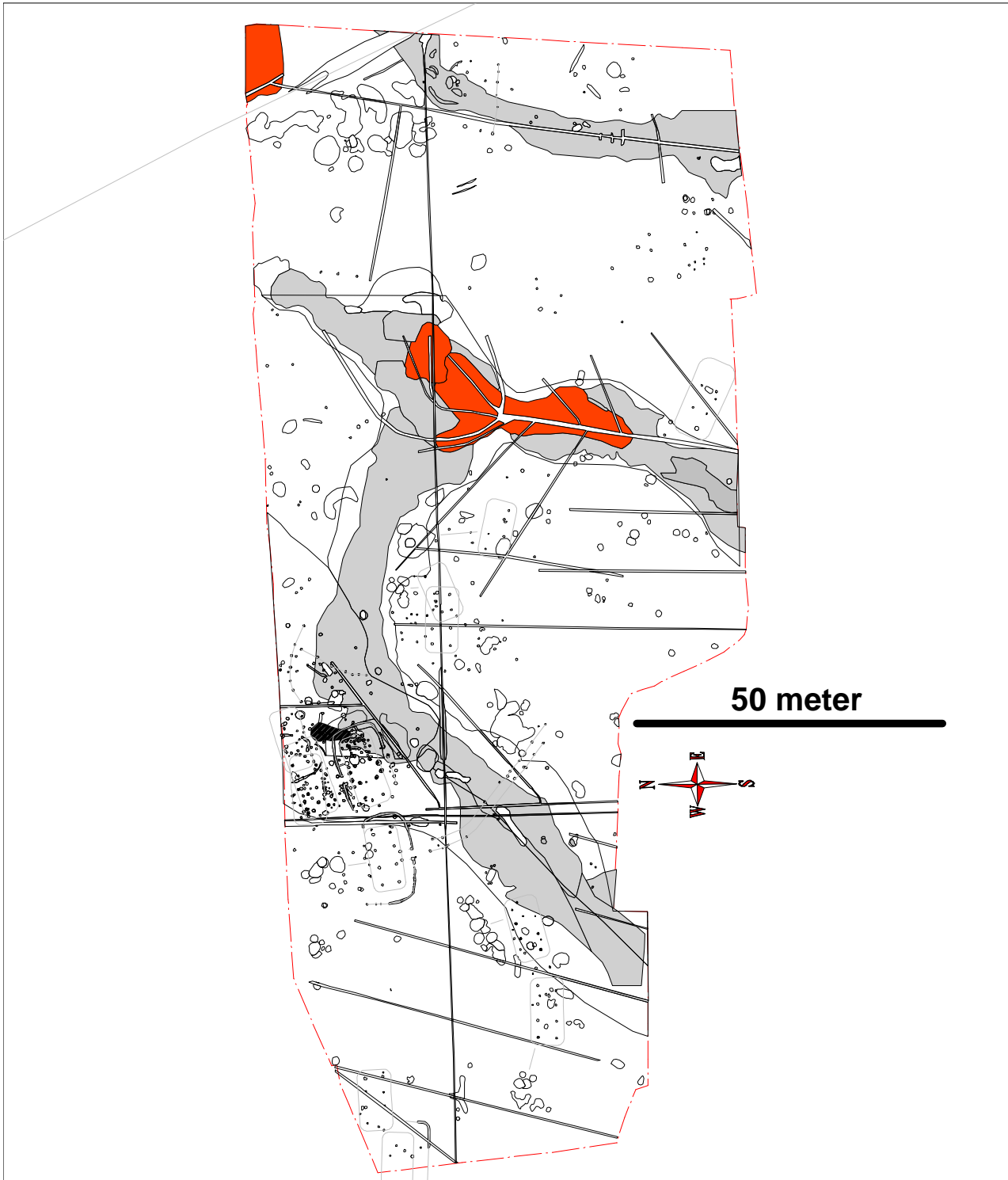
vores iagttagelser. Dette skulle sikre en optimal dyrkbarhed, når vi ser bort fra den rent strukturelle skade.

Anlægsspor og forstyrrelser er indmålt med differentiell GPS, og dette materiale ligger til grund for de her viste oversigtskort.

Fremtidigt arbejde

Med indeværende rapport er feltarbejdet på det berørte areal afsluttet, og området frigivet til anlægsarbejde. Bygherre kan nu foretage de nødvendige jordarbejder indenfor det undersøgte område uden indvending fra museets side. Da bebyggelsen strækker sig ud på arealerne nord og muligvis syd for motorvejstraceet, bør jordarbejder udenfor det undersøgte område aftales med Silkeborg Museum, da der i så fald kan blive tale om yderligere undersøgelser.

Kortbilag 1

Udgravningsfeltet med alle lag og tolkninger markeret. Den intensive dræning er dominerende, men vådområderne (orange) med afløbene (grå) træder tydeligt frem.

Kortbilag 2

Tre observationsniveauer af hus A1011. Øverst det dybeste lag, svarende til detaljegraden for de huse der ligger udenfor kulturlag, og som derfor er nedslidte. I midten er kun den østlige stump af huset observeret i et niveau, der ikke passede med nabofeltets, således at vestenden mangler. Nederst huset som det fremtrådte i toppen af kulturlaget.